

İLAÇ TA EKONOMİK GELİŞMELER VE "İLAÇ SEKTÖRÜNDE SERBEST REKABET(1)"

Atila Uzgören (*)

Sayın meslektaşlarımız, yeni bir dönemin yeni bir yayını ile karşınıza geldik; eczacılık çevresini doğrudan ilgilendiren bir konuyu tartışmaya açabilmek, eczacılık bilim ve mesleğinin karşılaştığı sosyal ve ekonomik sorunları gündeme getirebilmek; yayın organımızın canlılığını verimliliğini; daha çok ilgi çekebilir, tartışılabilir olma vasfını sağlaması açısından son derece ilginç olmaktadır.

Bu amaçla, günümüzde ya da yarınlarda gelişebilecek olaylara ışık tutabilmek, sorunlarımızın özünü tartışabilmek; birlikte doğru ve olumlu sonuçlar çıkarabilmek temel prensibimiz olacaktır.

Burada da konumuz soyut olarak ilaç değildiri sosyal ve ekonomik yönleri ile sorunun irdelenmesini sağlamak amaçtır.

Konumuzu tartışma platformuna getirirken; ekonominin temel kurallarını kısaca hatırlamakta yarar olacaktır.

Piyasa şartları ve ekonomi subjektif isteklerle ya da emirle işlemez. İçinde maddeleşmiş emek barındıran nesne -ki bu metadır- yapısı gereği oluşturduğu karakterlerin; kullanım ve değişim değerlerini ekonomik kuralların belirleyicisi olan ARZ ve TALEP ikilisi üzerinde bulur. Bu da bir zıtlık ve bir denge halinde ekonomik kuralları şekillendirir.

Bu kısa değerlendirmenin ardından; "ilaç" diyerek söze başlıyoruz; Hepimizin bildiği gibi; ilaç, sağlık için önemli maddelerden biridir. Bu önemi, üzerinde bunca tartışma ortamı bulunabiliyor olması, değişik yorumlar, incelemeler, sonuçlar bulunabiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Önemi sadece bununla da kalmayıp, son derece değişik ve alabildiğince geniş ilgi ve etki alanı bulabiliyor. olmasındandır.

Sonuncunda bir kutu olarak karşımıza çıkan ilaç, birinci derecede eczacı-hasta-hekim gibi ilgi alanı; kendi çapında bir sanayisi ve yan kuruluşları bulunan; ikame etme (yokluğunda başka bir şekilde tamamlayabilme, yerine koyma) olanağının zayıf olduğu; belirli tüketim hedefleri ve üretim dengeleri hesaplanabilen bir metadır.

Öyle bir meta ki; insan yaşamı ve sağlığı için günümüzde giderek artan önemi ile yerini alabilir; koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri açısından en geniş ayrıntıları ile öğrenmenin ve incelenmenin gereğini bünyesinde taşımaktadır.

Yapım teknik ve şartları, kullanım değeri ve şekilleri, dozları, kalitesi, araştırma geliştirme çalışmaları, etkileri, yararlılıkları, toksisitesi, zararlı etkileri ile bir bütün olarak değerlendirmek durumunda olduğumuz, ekonomik, toplumsal ve sosyal ilişkiler açısından, Eczacılık bilim ve mesleği açısından üzerinde daha çok durmamızın gerekli olduğu bir metadır.

Toplumsal ilişkiler açısından, eczacılık konuları açısından, değerlendirmelerimizin yanı sıra; mademki bir META olduğunu söylüyoruz, ekonomik anlamını da belirtmek durumundayız.

Her meta için söz konusu olan kullanım ve değişim değeri kavramlarını da ilaç için yerli yerine oturtmak zorundayız. Bunu yaparken bir sağlık mensubu olduğumuz gerçeği gündeme geliyor ve ister istemez taraflı bakmak zorunda kalıyoruz, taraf olduğumuz ise içinde yaşadığımız ve bir parçası olduğumuz toplumumuz, onun sağlık sorunlarına yaklaşırken elbette, dar çerçeveden değil en geniş yarar, halk yararı çerçevesinden bakacağız.

* TEB Merkez Heyeti Üyesi

Bunun içindir ki; ilacın meta karakterlerinden kullanım değeri karakterini ön plana çıkaracağız, daha iyisini, daha yararlısını, daha güvenilir olanını, daha etkilisini, daha kolay kullanılabilenini, daha kaliteliğini, yan etkilerinin, zararlarının yok edilebilmiş olanını isteyeceğiz. İlaça muhtaç olan bir hastanın iyileşmesi, korunması ya da esenlendirilmesi için hayati önem taşıyan kullanım değeridir. Değişim değeri belki de önemsiz kalacaktır.

Bu olayın fiatlandırma yönünden üreticiye sağladığı, avantaj, tüketicinin yani hastanın ilaca olan talebinin önemli ölçüde azalması söz konusu olamayacağı için süreklilik taşır. Yani ilaç fiatlarındaki artışlar ilacın "onsuz olunmaz" ve "yerine konulamaz" özelliği dolayısıyla ilaç talebini belki de etkilemeyecek, azaltmayacaktır.

BU GERÇEK; TALEP SÜREKLİLİĞİNİN VAR OLMASI; ARZI AZALTMAK ya da FIATLI GERÇEK DIŞI YÜKSELTMEK HAKKINI ASLA KİMSEYE VERMEZ.

Konu bu noktaya gelince bir ikilem ortaya çıkıyor; bir düşünce "üretimi yapılan müstahzarın, maksimum değerini bulmadan rahat üretimi yapılamaz, eğer bu da bazı sosyal sakıncalar doğuracaksa devlet bunu satın alarak vatandaşa ücretsiz ulaştırır "sonuç ve çözümüne varı-

yor. İlacın üretiminden tüketimine kadar geçensüreç içinde öncelikle fiat üzerindeki denetim ve kontrolün gereksiz olduğuna inanıyor.

Böyle bir düşünce giderek kurumlaşsursa; sonuç ilaçta SERBEST FIAT'a varacaktır. Çünkü böyle bir düşünce ile oluşturulacak maliyet sistemi; firmaların uygulamayı istedikleri fiatın; çok kısa sürelerde devletçe onaylanması demektir. Böylece gerçekten ilaçta "serbest fiyata bir adım kalmış" olacaktır.

Mart 1984'ten bu yana ilaç fiatlarındaki gelişmeleri izleyecek olursak; ilkin ilaçlara ortalama % 30 zamlar verilmiş, ardından, 8/543 sayılı 1980 yılındaki kararnamenin 2. maddesinde işletilmesi ile GÜMRÜK MUAFİYETİNİN ilaç hammadelerinde büyük bir genelleme ile uygulanmaya konulması ile ilaçlar yarısı "gizli" yarısı "açık" olmak üzere %60 oranında zam alması sağlanmıştır.

Ülkemizde üretimi yapılan 43 ilaç aktif maddesinin dışında, piyasada var olan yaklaşık 1800-2000 kadar ilacın üretiminin sağlanması için hammaddeyi dışardan aldığımız gerçeği ortadadır.

Dışarıdan alınan hammadelerin ithal değerlerinde bazı ilginç artışlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bazılarına ilişkin fiatlar, 1984 başı ve 1984 mayıs fiatları olarak aşağıda gösterildiği gibidir.

Ham madde ismi	1984 ocak fiatları	1984 mayıs fiatları
Ketoprofen	350 FS	387 FS
Noscapin	65 - 92 DM	200 DM
Haloperidol	1212 DM	1284 DM
Chlorpromazin HCl	85 DM	127 DM
17 α Oxyprogesteron cap.	1622 DM	1900 DM
Naphazolin Nitrat	151 DM	551 DM
Oxymethazolin HCL	2700 DM	4000 DM
Dihydroergotoxin mesilat	10,5 FS/g	70,5 FS/g
Reserpin	260 - 328 DM	520 DM
Streptomycin Sülfat	110 DM	125 DM
Diazepam	75 DM	83 DM
Procain HCl	17,5 DM	25,25 DM
Allercur hexochlorphenat	223,5 DM	385,4 DM
Emetin HCL	5700 DM	7930 DM
Ethyl Acetate	1,83 DM	5,12 DM
Biloptin Na	296,2 DM	325 DM
Glycamil	177 DM	225 DM
Polythiazide	7520 \$	8422 \$

Phenobarbital	19,5 FS	25,10 FS
Thiamin HCL	68 DM	72 DM
Prednisolon	820 \$	829,3 \$
Papaverin HCL	98 DM	117 DM
Furazolidon	16,8 DM	24 DM
Benzyl Nicotinate	50 DM	70,7 DM
Phenylramine maleat	68,8 FS	79,50 FS
Mephyramine maleat	85 FS	128 FS
Chloramphenicol L	75 DM	96,40 DM
Dihydro ergocristin mesilat	14,8 FS/g	58,5 FS/g

İthal girdisi olan ilaç aktif ve hammaddelerindeki kısa süredeki bu artışların suni olması ile ortaya çıkan tablonun hepimizi endişelendirmesi gerekmektedir.

Böyle "pahalı" getirilmiş hammadde ile üretim yapma durumu söz konusu olunca; fiatları yeniden talep etme hakkı veren yeni maliyet sistemi uygulaması ile %10 maliyet artışı karşısında yeni fiyat beyannameleri hazırlanıp, zam talep etme hakkı doğmaktadır.

Sonuçta bugünümüzde yaşanan ilaç zamları; toplu blok zamlar oluştuktan çıkmış; belirli bir periyot takip eden, sıra ile bazan mükerrer olarak ortaya çıkan %10-30 arasındaki zamlar olarak silsile takip etmektedir. Böylece Ocak 1984 fiatlarına oranla ilaç fiyatlarındaki artışlar şimdiden %70'e ulaşmıştır. Daha yüksek oranlara ulaşanlar bile vardır.

Bu gelişmeler; gerek dünyada gerek yurdumuzda ilaç sanayiinin bir yoğunlaşma [= merkezileşme = Temerküz = Santralizasyon = tekelleşme] içinde olduğu herkesçe kabul edilen gerçeği karşısında; SERBEST REKABET sağlamak için istenen ilaç fiyatlarının serbest bırakılması olayının fiatları hiçbir zaman düşürmeyeceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

İstenen olay: Her zaman her ilacın piyasada yeterince bulunması ise, bazılarının; sirkülasyonunu hızlandırmak için yapay dayatma yöntemleri uygulanmadan, gerçek arz talep dengesine ulaşılması;

Yararsız ve zararlı ilaçların elenmesi; yararlı olanın daha da geliştirilmesi daha kaliteliye ulaşılacak amaçlanıyorsa bunlar için bir REKABET isteniyorsa; hizmet için bu olay isteniyorsa kabul edilebilir gibi görünüyor

Ancak mevcut durum, piyasa şartları bunların uygulanmasına olanak verecek mi? Yani rekabet denilen olay kaliteyi geliştirecek, yatırımı hızlandıracak, fiyatı ucuzlatacak mı?

Sorulara samimiyetle cevaplar ararsak; hiçbirine olumlu cevaplar veremiyoruz. Neden?

Çünkü; yurdumuzda gerçek anlamı ile gelişebilmiş, kendine yeterli, dışa bağımlı olmayan ilaç sanayi yoktur.

Yerli hammadde üretimi, son derece kısıtlıdır ve üretiminin de; pek çok ana maddesi gene ithal yolu ile sağlanmaktadır;

Pekçok yabancı firmanın; ilaç üretiminden (!) değil de hammadde ithalinden daha çok kazanç sağladığı bilinmektedir, bu anlamda kâr transferi yapılmış olsa bile biriken artık fonlar yatırımda ya da araştırma, geliştirme çalışmalarında kullanılmamakta, ilaç dışında başka alanlarda kullanılmaktadır. Bir diğer ve belki de en önemli nokta; ilaç sanayiinde tam anlamıyla bir yoğunlaşma vardır, ve bu yıllar geçtikçe artarak büyümektedir. Sıralamanın ilk 20 işletmesi tüm ciroların %86'sına sahiptir.

Böyle bir yoğunlaşmanın olduğu sanayii dallarının hiç birinde rekabet yoktur. Bu gerçek sadece yurdumuzda değil tüm dünyada geçerlidir.

Tüm bu noktalar yanyana getirilince tek bir sonuç ortaya çıkar: FİATLARIN SERBEST BIRAKILMASI REKABETİ DOĞURMAZ. Hele FİATLARIN DÜŞMESİ HİÇBİR ZAMAN GERÇEKLEŞMEZ. Tüm dünyada SERBEST REKABET ÇAĞI kapanmıştır. Serbest rekabetin, ilerleticiliği, geliştiriciliği bugün için varılan belirli noktalardan sonra geri dönülmez sonuçlar olarak hayallerde kalmıştır.

Toplumumuz için bir yerde hayati önem taşıyan ilaç ve onun endüstrisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" anlayışıyla malesef mümkün olamayacaktır.

Böyle bir isteğin ülke ekonomisine olumlu katkısı beklenirken, tam tersine sonuç verebilecek geri tepmeli bir olaydır.

Sonuç olarak; ilaç ve fiat sorunlarını birlikte tartışırken bunun bağlı olduğu bazı şeylerde ortaya çıkıyor. Özellikle ilacı üreten sanayimizin güçlü olması hammadde üretiminin temel alınması gereği, dışa bağımlılığın mümkün olduğunca azaltılması gereği ortaya çıkıyor.

İlaç fiyatlarının astronomik rakamlara ulaşmasının nedeni hammadde olayı ise; neden hammadde ithalatı yerine belirli anlamlarda daha ekonomik olabilecek, daha fazla yükler getirmeyecek ve ülkemiz sanayisinin gelişmesine katkıda bulunabilecek ölçüde ilaç hammadde sanayiinin gelişmesine önem vermeyelim?

Böyle bir soruya verilen yanıtlara bakıldığında; ilkin ilaç hammaddeleri sanayiinin kurulması niye "ilaç sanayicilerinin derdidir, bir kimya sanayii ya da başka sanayii dallarının sorunu değildir, demekli yeterince kar yoktur" ya da "bunu sağlamak için gerekli fon yoktur, fonu yaratmak için sürekli zam yapabilme hakkı verilmelidir" gibi durumlarla karşılaşılabilir.

Bunlara neden olarak da; ilaç fiat kararnamele gösteriliyor. Bir kotrollü sistemin devlet tarafından yapılmasının ilaç endüstrisine yarar sağlamadığı öne sürülüyor. Bu yüzden Türkiye'deki ilaçların pahalılaştığı iddia ediliyor. 1971 yılında tespit edilen kararnamenin bugünkü maliyetler açısından, hammadde, işçilik gibi girdiler açısından; gerekli finansmanı yaratmadığı iddia edilmektedir.

Oysaki DPT raporları 1976'dan 1982 ye dek geçen süre içinde ilaç sanayiinde kırk iki firma için özsermaye birikiminin 8 Milyar TL olduğunu söylemektedir.

Şimdiye dek uygulanmakta olan 7/4129 sayılı fiatlandırma kararnamesini

suçlamak ne kadar gerçekçi değilse, yeterliliğini iddia etmekte benzeridir.

Eğer bu sistemin bazı aksayan yönleri varsa, hammadde ithalatında bazı güçlüklerle karşılaşılıyorsa; gümrük olaylarında sorunlar çıkıyorsa; bürokratik engelleri düzeltmenin mantıklı bir yol olacağı açıktır.

Piyasada şu ya da bu biçimde önem kazanmış marka, patent isimli ilacı üretmek için; daha ucuza maletme olanakları belirmesine rağmen daha yüksek fiatla satmayı zorunlu kılan bağımlılıktan kurtulmak için bir çözüm getirilmelidir.

Bu da gerçek anlamıyla ilaç, ilaç aktif ve hammaddeleri sanayisinin kurulmasıyla mümkün olacaktır. Bu aşamaya varıncaya dek hammaddeyi öncelikle birinci elden ve en ucuz kaynağından sağlamak ön planda tutulmalıdır.

Gerçekten olumlu iş yapmak isteyen, ülkemiz halkının mutluluğu için iş yapmak isteyen, desteklemek, teşvik ve yardım etmek elbetteki görev olacaktır.

Bunu sağlamak için; eczacılar olarak ilaç sanayimizin gelişmesini güçlenmesini savunacağız. İlaçta kalite kontrolüne önem vereceğiz. İlacın yanlış kullanımına ve savurganlığına karşı çıkacağız. Her ilacın özellikle hayati önem taşıyan ilaçların yeterince bulunmasını savunacağız.

Tüm bunları söylerken kalitesizlik diye bir alternatif düşünemediğimizi, ilacın mutlak olarak kaliteli olacağını, bunun için şu ya da bu şartı kabul etmenin anlamsız olacağını hemen belirtmek gerekiyor.

Ve savunduklarımız bunlarla da kalmayacak. İlacın ucuzlatılmasını da savunacağız, bu yoldaki hayalci olmayan, tutarlı girişimleri destekleyecek; en doğru, en verimli yolların uygulanmasını, sorunlara akılcı çözümler getirilmesini önereceğiz. Elbetteki basit çıkarlarını herşeyin üstünde gören, ilaç yokluğunu tehdit unsuru olarak kullanmayı düşünen; halkımızın aleyhine davranan anlayışlara karşı çıkacağız.

Tüm bunları öncelikle halkımızın mutluluğu ve sağlığını düşündüğümüz için savunmayı bir görev kabul edeceğiz.